

ВЕЧЕРНИЦІ

(ОПОВІДАННЯ М. ГОГОЛЯ)

ПЕРЕКЛАДЪ

МИХАЙЛА ОБАЧНОГО Й ЛЕСІ УКРАЇНКИ,

ПІДЪ РЕДАКЦІЄЮ

ОЛЕНИ ПЧІЛКИ.

ЗАХОДОМЪ М. ТКАЧЕНКА.

Коштує 15 копійекъ або 17 кр.

ЛЬВІВЪ, 1885.

Зъ друкарні Товариства имени Шевченка,
підъ зарядомъ К. Беднарського.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00938734 (Y)

2012

B. 705.

ВЕЧЕРНІЦІ

(ОПОВІДАННЯ М. ГОГОЛЯ)

ПЕРЕКЛАДЪ

МИХАЙЛА ОБАЧНОГО Й ЛЕСІ УКРАЇНКИ,

ПІДЪ РЕДАКЦІЄЮ

ОЛЕНИ ПЧІЛКИ.

ЗАХОДОМЪ М. ТКАЧЕНКА.

Коштує 15 копійекъ або 17 кр.

ЛЬВІВЪ, 1885.

Зъ друкарні Товариства имени Шевченка,
підъ зарядомъ К. Беднарського.

0. 40 к.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

№ И- 35297

И 13970

ВЕЧЕРНИЦІ

НА ХУТОРІ ПІДЪ ДИКАНЬКОЮ.

ОПОВІДАННЯ, ПУЩЕНІ ВЪ СВІТЪ ПАСІШНИКОМЪ

РУДИМЪ ПАНЬКОМЪ

I.

ЗАПРОПАЩА ГРАМОТА.

II.

ЗАЧАРОВАНЕ МІСЦЕ.

ПЕРЕДМОВА ПАНЬКА РУДОГО.

„Се щó за дивовіжа? „Вечерниці на хуторі підъ Диканькою“! Що се за вечерниці? І шпурнувъ у світъ якийсь пасішникъ! Слава тобі Господи! щé мало оскубли гусей на пір'я, та перевели ганчір'я на паперъ! Щé мало народу, всякого званія і всякої масти, покаляло пальці у тому чорнилі! Призвела жь лиха година ще й пасішника попертись у слідъ за иншими! Далєбі, друкованого паперу розвелось уже стілько, що хутко не придумаєшь, щóбъ таке й загортати вь ёго!

Чу́ло, віщувало моє серце всі сії речі ще за місяць!... Себъ-то, я жь кажу, що нашому брату, хуторянину, та виткнути нісь ізъ свого закутка у великий світъ — батьку мій! — се все одно, якъ трапляється, часомъ зайдешь у покої до великото пана: всі обступлять тебе і почнуть чіплятися! Щєбъ нічóго, колибъ тамъ старша челядь; ні, яке небудь обшарпане хлопця, глянути на ёго — дрáнтя, що отамъ шпортається на заднєму дворі, і те причéпиться, — і почнуть зь усіхъ боківъ тупати на тебе: „Куди? Куди? чого? Геть собі, мужикъ, геть!...“ Я вамъ скажу!... Та що й казати!... мені лєхше двічі на рікъ поїхати у Миргородъ, — де мене отъ уже пять лігъ якъ не бачивъ

ні підсудокъ зъ земского суду, ні шановний панотець,
— аніжъ поткнутись у той великий світъ; а поткнувся,
— плачъ, не плачъ, — давай одповѣдь!

У насъ, ласкаві четці, не у гнівъ вамъ будь ска-
зано, (ви, може, розгніваєтесь, що пасішникъ говорить
до васъ такъ просто, мовби якому своєму сватові, або
кумові!), у насъ, на хуторахъ, ведеться зъ давна: якъ
тільки скінчиться робота на полі, мужикъ залізе на
пчѣ спочивати на цілу зіму, і нашъ братъ заховає
своїхъ пчѣль у темний земнікъ; отожъ коли ні жура-
влівъ у небі, ні грушокъ на дереві не побачите більшъ,
— тоді, тільки вечіръ, вже певнісінько де небудь въ
кінці улиці маячить огникъ; регіть, співи чутно зъ-далека;
грає сопілка, а часомъ і скрипка; гдѣминъ, гаміръ... Се
въ насъ вечериці. Вони, маєте собі, скидаються на ваші
балі; тільки не можна сказати, щобъ зовсімъ.. На
балі коли ви йдете, то тільки для того, щобъ подри-
гати ногами, та нанозіхатись въ кулакъ; а у насъ
— збереться у одну хату гуртъ дівчатъ зовсімъ не для
бенкету, а зъ веретенами та зъ гребінками. І зпершу,
здається, мовъ-бы й діло роблять: гудуть веретена,
льються пісні, і кожна не одведе й очей на бікъ; тільки
жъ, якъ налетять парубки зъ музикою, — здійметься
гáласъ, заведеться пустовання, підуть танці і почнуться
такі штуки, що й розказати не можна.

Тільки краще всього, коли зібьються усі въ тісну
купку, та почнуть загадувати загадокъ, або просто те-
ревені розводити. Боже ти мій! чого тільки не нака-

кажуть! звідкіля старовині не видеруть! якихъ страховинъ не наверзуть! Нігде, може, не було розказано стілько дивного, якъ на вечерницяхъ у пасішника Рудого Панька. За-віщо мене прозвали мене миряне Рудимъ Панькомъ, — їй Богу, не можу сказати! І волосся жъ, здається, у мене теперъ більшъ сиве, ніжъ руде. Та у насъ, не прогнівайтесь, такий звичай: якъ дадуть люде яке прозвище, то й у вікъ віківъ воно зостанеться.

Бувало зберуться, проти свята, добрі люде у-гості, въ пасішникову хижку, посідають за стіль і тоді прошу тільки слухати! І то сказати, що люде були не простого розбору, не які небудь мужики хуторянські... такъ, може иншому і повіще пасішника, зробили бъ своєю гостиною честь.

Отъ наприкладъ, чі знаєте ви дяка Диканської церкви, Хому Григоровича? Отъ такъ голова! Що за оповідання вінъ умівъ розказувати! Два жъ тихъ оповідання знайдете ви въ сій книжечці. — Вінъ ніколи не носивъ пістрёвого каптана, який вамъ часто доведця бачить на селянськихъ дякахъ; отъ заходьте до ёго хоть і въ будень, — вінъ васъ завжді зустріне въ каптані зъ тонкого сукна, отъ такої барви, якъ за-холожений картопляний кісінь; за те сукно плативъ вінъ у Полтаві либонь чі не по шість рублівъ за аршинъ. Въ ёго чобігъ, — у насъ ніхто не скаже на цілому хуторі, — щобъ чути було дѣгтемъ: тільки всякому звісно, що вінъ мастивъ їхъ самимъ найкращимъ смаль-

цемъ, якого, здається, радий бувъ би инший мужикъ положити і въ кашу. Ніхто тежъ не сказавъ би, щобъ вінъ коли небудь сякавъ носа у полу одъ свого каптана, якъ то роблять инші люде ёго звання, — але достававъ зза пазухи гарненько зложену білу хустку, вишиту по всіхъ краєчкахъ червоною заполечею, і, зробивши що тамъ слідъ, складавъ її знову, якъ завжді, у дванадцятро і ховавъ за пазуху.

А одинъ зъ гостей... ну, той уже бувъ такий паничъ, що хочъ заразъ одясти засідателемъ, або підкоморіємъ. Бувало постановить передъ себе палець, та дивлячись на кінець того пальця, і почне розказувати — химерно, та мудо, якъ у тихъ друкованихъ книжкахъ! иншимъ часомъ слухаєшъ, слухаєшъ та ажъ робачъ візьме! Нічого, хочъ убийте, не второпаєшъ! Звідкіля вінъ і слівъ достававъ такихъ? Хома Григоровичъ якось то ёму про се гарну сплівъ приказку: вінъ розказавъ ёму, якъ одинъ школяръ, що учився у якогось дяка читати та писати, приїхавъ до батька і ставъ такимъ латинцемъ, що навіть забувъ нашу мову християнську, усі слова звертавъ на „усъ“: лопата у ёго — лопатусъ, баба — бабусъ. Отъ, трапилось якось, пішли вони у-купі зъ батькомъ у поле. Латинець побачивъ граблі тай питає въ батька: „Якъ се, батьку, звеця по вашому?“ тай наступивъ, роззявивши рота, ногою на кілочки. Батько не встигъ зібратись зъ одповіддю, якъ держально, розлетившись, піднялось у-гору, та торобъ хлопця въ лобъ! „А, проклятуші граблі!“ скри-

киувъ тоді школяръ, схопившись рукою за лобъ та підскочивши на аршинъ : „чортяка бъ зіпхнувъ їхъ батька зъ мосту, — якъ же вони дошкүльно бьются!“ — Такъ 6тъ якъ! згадавъ, якъ і звуться, небораць! — Така приказка не до мислі прийшлась мудрієві оповідачу : Не кажучи ні слова, вставъ вінъ зъ місця, розставивъ ноги посередъ кімнати, похиливъ голову трохи на-передъ, засунувъ руку у задню кишеню въ своєму гороховому каптані, витягъ круглу підъ лякомъ табактирку, стукнувъ пальцями по намалёваній пиці якогось бусурманського генерала і, захопивши не малий понюхъ табаки, розтертої зъ попідомъ та листомъ зъ любистку, піднісь її „коромисломъ“ до носа и витягнувъ на лѣту цілу купку, — і всё ні слова; та якъ полізъ у другу кишеню і витягъ синю въ краткахъ хустку, тоді тільки проміривъ самъ собі, либонь чи не сеє приміває : „Не мечіте бісеру передъ свиньми“. „Ну, бути жъ теперъ сварці!“ подумавъ я, побачивши, що пальці у Хоми Григоровича такъ і зтулювались — дати дулю. На щастя, моя стара догадалась постановити на стілъ гарячий кннищъ зъ масломъ; усі узялись за діло. Рука Хоми Григоровича, замість того, щобъ дати дулю, потяглась до кннища, і, якъ завжді буває, почали вихваляти господишу.

Ще бувъ у насъ одинъ оповідачъ; тільки той (не треба булобъ проти ночі й згадувати про ёго) такі вискіпувавъ страшні оповідання, що волосся до гори ставало! Я навіть і не вміщавъ їхъ сюди : ще налякаєшъ

добрихъ людей такъ, що пасішника, прости Господи, мовъ того чортяки всі лякати муться! Нехай лучче якъ доживу, — коли Богъ дасть, — до нового року та надрукую другу книжку, тоді можна буде пострахати марищами зъ того світа, та дивами, які чинились у старовину, въ християнській стороні нашої. Міжъ тими оповіданнями може бути, знайдете побрехеньки й самого пасішника, які розказавъ вінъ своїмъ онукамъ. Аби слухали та читали, а въ мене либонь, — отъ тільки лівъ проклятуща гра́баться, — набереться і на десять такихъ книжокъ!

Такъ отъ я бувъ уже забувся саме найважнійше; якъ будете, панове, їхати до мене, то простісінько беріться по стовповому шляху на Диканьку. Я навмисне і написавъ її на першому аркуші, щобъ хутвіншъ добрались до нашого хутора. Про Диканьку-жъ, думаю, ви начулись доволі. І то сказати, що тамъ будинокъ не потакъ якого небудь пасішничового курія! А про садокъ нічого й казати: у Петербурзі вашому, певне, не здібати такого! Якъ приїдетежъ у Диканьку, спитайтесь тільки у першого зустрічного хлопця, що пасе, въ засмальцёваній сорочці, гусей: „А де живе пасішникъ Рудий Панько?“ „А онъ тамечки!“ скаже вінъ, показавши пальцемъ, і, коли схочете, доведе васъ до самого хутора. Прошу тільки не дуже то закладати назадъ руки та, якъ то говориться, финтіти, бо шляхі по нашихъ хуторахъ не такі рівні, якъ передъ вашими будинками! Хома Григоровичъ, отъ позаторікъ, якъ їхавъ зъ Ди-

каньки, навідався таки въ провалья, зъ своєю новою тартайкою та зъ гнідою кобилою, — дарма що самъ погана та поверхъ своїхъ очей наклада часомъ ще й купівані.

За те вже, якъ зъ ласки своєї завітаєте, то динь подамо такіхъ, якихъ ви, може, зъ роду не їли; а меду, і забожуся, що кращого не знайти по хуторахъ. Зміркуйте собі, що якъ унесешъ щільникъ, — то пахъ піде по всій хаті, здумати неможна, який! Медъ вамъ чистий, якъ слёза, або кришталь дорогий, що въ серёжкахъ буває. А якими пирога́ми нагодує моя стара! Що за пироги́, колибъ тільки ви знали! са́харъ, чистий вамъ сахаръ! а масло, — то такъ і течé по губахъ, якъ почнешъ їсти. Подумаешъ тільки: до чо́го не здатні тії жінки! — А чи пили ви, панове, грушевий квасъ зъ терномъ, або варенуху зъ родзинками та сливами? Або не лучалося вамъ їсти путрю зъ молокомъ? Боже ти мій милий, якої тільки страви нема на світі! Почнешъ їсти — смако́та, тай годі: солоднеча незмірко́вана! Торікъ..... Але що се я справді такъ розбазікався! Приїздіть лишень тільки, привіздіть хутенько, — а нагодуємо та́къ, що будете розказувати „і стрічному й поперечному!“

Пасішникъ Рудий Панько.

ЗАПРОПАЩА ГРАМОТА.

(БУВАЛЬЩИНА.)

Такъ ви хочете, щобъ я вамъ розказавъ про діда?
— Добре, чомужъ не потішити оповідкою!

Охъ, старовина, старовина! Що за радість, що за втіха впаде на серце, якъ почувешъ про те, що давнó, давнó, і року ёму і місяця нема, діялось на світі! А якъ вплутається ще якій небудь родичъ, — дідъ або прадідъ, — ну, тоді і рукою махни: бодай я похлинувся за акахвистомъ Великомучениці Варварі, коли не привиждується, мовъ би самъ усе те робишъ, — неначе влізь въ прадівську душу, або прадівська душа гуляє въ тобі..... Ну, мені нема гіршъ якъ оті наші дівчата та молодиці: з'явись тільки імъ на очі, — заразъ: „Хома Григоровичъ, Хома Григоровичъ! а ну-те, — яку небудь страховинну казочку! ось нуте бо, нуте!“ та-та, та-та, та-та, — і почнуть, і почнуть.... Розказать-то, звісно, не штука, та подивіться, що робиться зъ ними пóтімъ у постелі. Аджежъ я знаю, що кожна тримтить підъ укриттямъ, мовби її пропасниця трясє, і радабъ зъ головою влізти въ кожухъ. Дряпне объ горщикъ мишъ, сама якъ небудь зачепить погою кочергу, — крий Бо-

же! — і душі в п'ятахъ. А на другий день, якъ нічого не було; чіпляється знову: розкажи їй страшну казку, та й годі! — Щожъ-би таке розказать вамъ? Одразу і не наверзеться на думку.... Такъ, розкажу я вамъ, якъ відьми грали зъ покійнимъ дідомъ у дурня. Тільки зарані прошу васъ, люде добрі, не збивайте зъ павтелику, а то такий кісінь вийде, що соромъ буде вь ротъ взяти! — Покійний дідъ, треба вамъ сказати, бувъ не зъ простихъ за свого часу козаківъ. Знавъ і твердо-онь і словотітлу поставити. Вь свято одчеше було апостола такъ, що теперъ і поповичъ инший нехай сховається! Ну, самі знаєте, що вь тодішні часи, коли зібрати зо всього Батурина письменнихъ, то нічого булобъ і шапки підставлять, — вь одну жменю можна було-бъ усіхъ убгати. Тожъ-то нічого й дивуватись, що всякий, хто було зустрінеться, вклонявся дідові мало не вь поясъ. — Одногожъ разу здумавъ вельможний гетьманъ послати за чимсь до цариці грамоту; тодішній повковий писарь, — отъ, лихâ годіна ёго знає, пръзвища не згадаю.... Вискрякъ не Вискрякъ, Мотузочка не Мотузочка, Голопуцёкъ не Голопуцёкъ... знаю тільки, що якось чўдно починається те мудре пръзвище, — покликавъ до себе діда і сказавъ ёму, що отъ виражає ёго самъ гетьманъ посланцемъ, зъ грамотою до цариці. Дідъ не любивъ довго збіраться: зашивъ грамоту вь шапку, вивівъ коня, почоломкався зъ жінкою та зъ двома своїми, якъ вінъ їхъ звавъ, поросїтами, зъ котрихъ одинъ бувъ рідний батько хочъ би й вашому

оповідачу, і знявъ за собою таку куряву, неначе п'ятнадцять хлопцівъ заходились гратись посередь вулиці въ „кашу“. На другий день, ще четверті півні не спивали, дідъ уже бувъ въ Конотопі. На ту пору тамъ бувъ ярмарокъ: люду по вулицяхъ такого, що ажъ въ очу миготіло. Тількижъ, якъ була рання пора, то все дрімало, простягшись на землі. Коло корсви лежавъ гульвіса парубокъ зъ почервонілимъ, якъ той снігуръ, носомъ; оддалікъ хропла, сидячи, перекупка, зъ крем'янами, зъ синькою, дробью та бубликами; підъ возомъ лежавъ циганъ; на возі зъ рибою — чумакъ; на самісній дорозі простягъ свої ноги бородатий москаль зъ поясами та зъ рукавицями.... Ну, всякого зброду, — звичайно якъ на ярмарку. Дідъ спинівся, щобъ роздивитись гараздъ. Тимъ часомъ по яткахъ почали по троху ворухитися: жидівки почали брязчати пляшками, димъ посунувъ по-де-куди кружальцями, і духъ відъ гарячихъ сластёнъ розійшовся по всьому ярмарку. Дідові спало на думку, що въ ёго нема ні кресала, ні тютюну на поготіві: отъ вінъ і пішовъ вентатися по ярмарку. Не успівъ же вінъ ступити і двадцяти кроківъ, — якъ на зустрічъ ёму запорожець. Гульвіса, по виду знати! Червоні, якъ жаръ штани, ясний, барвістий поясъ, при боку шабля і люлька зъ мідянимъ цепкомъ по самі п'яти, — запорожець тай годі! Ехъ, люді були! стане, випростається, поправить рукою молодецькі вуси, цокне підковами — тай ушкварить! та ще якъ ушкварить: ноги витинають, мовъ те веретено въ баб'ячихъ рукахъ,

мовъ той вихоръ; торкне рукою по кобзі, по всіхъ струнахъ, та заразъ, узявшись у боки, і летить навпрісяди: утне пісні, — гуляй душа!.... Ні, минули вже тіі часи: не бачити вже більше запорожців!... — Отъ, якъ зустрілись, слово по слову, — чи довго візнатися? Почали балакати, такъ що дідъ бувъ уже зовсімъ і забувся про своє подоріжжя. Наніпійка почалась, якъ на весільї передъ великимъ постомъ. Та, мабуть, на останку надокучило бити горшки та шпурляти въ людей грошима. Та й ярмаркові жъ не вікъ стояти!

Отъ, умовилися нові товариші, щобъ не розлучатися і дорогу держать у купі. Було давно надъ вечіръ, коли вони вихали въ поле. Сонце пішло на спочивокъ, де-не-де горіли замість ёго червоні пасма; на-около миготіли ниви, якъ празникові плахти чорнобривихъ молодниць. Нашого запорожця страшенні теревені взяли. Дідъ та ще другий приплéнтачъ-гульвіса подумали вже, чи не бісъ засівъ у ёго. Звідкіля щó й бралося! Приведенціі та пригоди розказувавъ такі чудні, що дідъ разівъ скілька хапався за боки, та мало кишокъ не порвавъ одъ сміху. Тільки-жъ въ полі де далі все більше сутеніло, а разомъ зъ тимъ ставала безладнінъ молодецька мова. Далі оповідачъ нашъ зовсімъ замовкъ і здригався при найменшому шелесті.

„Еге-ге, земляче! та ти бо вже не на жарти почавъ совъ лічити. Вже думаєшъ, якъ би додому, та на пічъ!“

— Передъ вами нічого таїться, сказавъ запорожець, одразу повернувшись, і звівъ на їхъ нерухомий

поглядъ. Знаєте, що душа моя давно запродана нечистому!

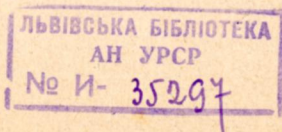
— „Ого яка дивовіжа! Хтожъ на своєму віку не знався зъ нечистимъ? Теперъ то й трéба гулять, якъ то кажуть, на пра́хъ!“

— Гей, гулявъ би я, та сеі ночі остатній часъ молодцеві! Гей, братця! сказавъ вінъ, ударивши їхъ по рукахъ: гей не поспіте одвієї ночі! не видайте! Вікъ не забуду вашої ласки!

— Чомужъ не допомогти чоловікові въ такій біді? Дідъ сказавъ прямо, що скорішъ вінъ дасть одрізати оселедця зъ своєї голови, ніжъ попустить чортяці понюхати тією собачою мордою християнської душі.

Козаки наші їхалибъ, може, й далі, колибъ не обгорнула всёго неба нічъ мовъ чорне рядно; въ полі стало такъ темно, якъ підъ кожухомъ. Здалека тільки блищавъ огонікъ, і коні, чуючи близько повітку, поспішались, насторочивши вуха та уковавши очі въ темряву. Огонікъ неначе сунувся на зустрічъ, і передъ козаками зъявилась корчма, похилена на бікъ, мовъ тая баба на дорозі, ідучи зъ веселихъ хрестинъ. Въ ті часи корчми були не те, що теперъ. Доброму чоловікові не тільки розійтися, вдарити гóрлиці або тропáка, — лягти навіть нігде було, коли въ голову вкинеться хміль, а ноги зачнуть писати покóй-онъ-пó. Двіръ бувъ увесь заставлений чумацькими возами; підъ повітками, въ яслахъ, у снігахъ, — інший зігнувшись, інший простягшись, — хропли якъ ті коти, чумаки. Шинкаръ самъ собі передъ

каганцемъ карбувавъ на ломачці, скільки квартъ та восьмушокъ висушили чумацькі голови. Дідъ, купивши третину відра на трѣхъ, пішовъ підъ повітку. Усі троє полягали поручъ. Але не встигъ дідъ повернутися, ажъ бачить, ёго земляки сплять уже, якъ убиті. Розбудивши третёго козака, що отó приставъ до їхъ, дідъ натякнувъ ёму про обіцянку, дану товаришові. Той прокинувся, протеръ очі та й зновъ заснувъ. Нічого робить, прийшлося самому стерегти. Щобъ чимъ не-будь розігнати сонъ, дідъ оглядівъ всі вози, навідався до коней, запаливъ люльку, прийшовъ назадъ і сівъ знову коло своїхъ. Всюди було тихо, такъ що, здавалось, і муха не пролетить. Ажъ ось, здається дідові, ніби зза близького воза, щось сіре витикає роги.... Тутъ очі ёму почали злипатись і вінъ мусивъ що хвилини протирати їхъ кулакомъ, та промивати позостаюю горілкою. Якъ тільки ставало въ очахъ трохи яснішъ, — все зникало. Далі, трохи згодомъ, зновъ витикається зъ підъ воза страшидю.... Дідъ витрищивъ баньки, скільки мѳга; такъ проклятажъ дрѳмота все туманить ёго; руки стали якъ цурупалки, голова схилилась і міцний сонъ знемігъ ёго такъ, що вінъ покотився, якъ убитий. Довго спавъ дідъ, і, якъ уже сонце таки добре припекло ёму віголене тѳмья, тоді тільки схопився вінъ на ноги. Потягнувшись разівъ зо два, та почухавши спину, примітивъ вінъ, що возівъ стояло уже не такъ багацько, якъ зъ вечера. Чумаки, либонъ, поїхали ще до світа. До своїхъ, — козакъ спить, а запорожця нема... Питаться, — ніхто

не знає; сама тільки свитка лежить на тому місці. Страхъ і думки обхопили діда. Пішовъ до коней, — ні свого, ні запорожцевого! Що-бъ то за знакъ бувъ! Нехай, запорожця взяла нечиста сила, але хтожъ коней? Розміркувавши все, дідъ збагнувъ, що, мабуть, чортъ приходивъ пішки, а якъ до пекла світъ не близький, то вінъ і вкравъ коня. Гірко було дідові на душі, що не здержавъ козацького слова. „Ну“, думає дідъ, нічого робить, піду пішки: може якъ разъ спіткаю дорогою якого купця, що іхатиме зъ ярмарку, — якъ-небудь куплю уже въ ёго коня. Тількожъ кинувся до шапки — і шапки нема! Сплеснувъ покійний дідъ руками, бо згадавъ, що вчора ще вони зъ запорожцемъ помінялись на який часъ шапками. Комужъ більше вкрати якъ не нечистому! Отъ тобі й гостинець гетьманський! Отъ і привізь грамоту цариці! Тутъ почавъ дідъ вітати чортяку такими привіщами, що, мабуть, не разъ чхалось ёму тоді въ пеклі. Одначезъ лайкою нічого не допомоєшь; а потилиці дідъ скільки не чухавъ, — нічого не мігъ придумать. Що ёго робить? Кивувся дідъ добірати чужого розуму: зібравъ усіхъ добрихъ людей, що були тоді въ шинку, чумаківъ і просто заїзжихъ, розказавъ, що такъ і такъ, таке-то лучилось горе. Чумаки довго думали, підперши батогами бороди, крутили головами і сказали, що не чували ще такого дива на цілому хрещеному світі, щобъ гетьманську грамоту вкравъ чортъ. Другі додали, що коли чортъ або Москаль украдуть що небудь, то вже поминай якъ звали. Одинъ тільки шин-

каръ сидівъ мовчки въ кутку. Дідъ і підступивъ до ёго. Уже коли чоловікъ мовчить, то, мабуть, у ёго натоптано розуму. Тільки шинкаръ не бувъ щедрий на слова і колибъ дідъ не полізъ у кишеню за п'ятьма злотими, то бувъ би дурно простоявъ передъ нимъ. „Я навчу тебе, якъ знайти грамоту“, мовивъ вінъ, одвівши діда далі. У діда на серці полегчало. „Я бачу по очахъ, що ти козакъ — не баба. Дивись же! коло шинку буде поворотка праворучъ у лісъ. Тільки почне въ полі сутеніти, — щобъ ти бувъ уже готовий. Въ лісі живуть цигане і вихидать ізъ своїхъ шатрівъ кувати залізо въ таку нічъ, въ яку тільки самі відьми іздять на своїхъ кочергахъ. Чимъ ті цигане промишляють навспражки, — знати тобі не треба. Багацько буде гримоту по лісі, та ти не йди туди, звідки будешъ чути стукотняву; а буде передъ тобою маленька стежка, побікъ обгорілого дерева: тією стежкою ти собі йди, та й іди, та й іди... Почне тебе теренъ дряпати, густа орішина дорогу заслоняти, — ти все йди; і якъ прийдеши до невеличкої річки, тоді тільки можешъ зупинитися. Тамъ і побачиши, кого треба. Та не забудь набрати въ кишені тогó, для чого й кишені зроблені... Ти знаєши, се добро і чорти й люде люблять.“ Сказавши те, шинкаръ пішовъ у свій закамарокъ і не хотівъ більшъ говорити ні слова.

Покійний дідъ бувъ не аби який чоловікъ: бувало, зостріне вовка, такъ заразъ і сцупить ёго прямо за хвість; пройде зъ кулаками поміжъ козаківъ, — всі, такъ якъ груші, покотяться на землю. Одначе, щось

поди́рало ёму по за шкурою, якъ увійшовъ вінъ, у таку глупу нічъ, въ лісь. Хочъ би тобі зорі́ночка на небі! Темно та глухо, якъ у пивниці; тільки чу́тно було, що далеко-далеко у горі, надъ головою, холодний вітеръ гулявъ по верховігтью, і дерева, мовъ захмелені козацькі голови, весело хитались, шепчучи листямъ п'яну мову. Ажъ ось повіяло такимъ холодомъ, що дідъ згадавъ і про кожухъ, і зненацька немовъ сто молотівъ загро́міло по лісі, такимъ грімотомъ, що у ёго задзвеніло у голові і, мовъ блискавкою, освітило на хвилинку увесь лісь. Дідъ заразъ побачивъ стежку, котра пробивалась міжъ чагарникомъ. Ось і обгоріле дерево, і тернові кущі! Такъ, все такъ, якъ було ёму казано; ні, не піддуривъ шинкарь. Одначе не зовсімъ було весело проди́ратись крізь колючі кущі; ще зроду не бачивъ дідъ, щобъ прокляті шпичкі та сучкі такъ боляче дряпались: мало не за кожнимъ ступнемъ ёго поривало скрикнути. Помаленьку, вибився вінъ на просторіше місце; скільки мігъ примітить, дерева рідшали і ставали де далі такі товсті, якихъ дідъ не бачивъ і по той бікъ Польщі. Зиркъ, — поміжъ деревами блиснула й річка, — чорна, мовъ гартována крі́ця. Довго стоявъ дідъ надъ берегомъ, роздивляючись на-око́ло. По тімъ боці горить вогонь, і, здається, отъ-отъ має погаснути, та й зновъ одбивається въ рі́чці, — що тремтіла мовъ шляхтичъ у козацькихъ лапахъ. Ось і містокъ! „Ну, тутъ сама́ тільки диявольска чортонхайка хіба проїде.“ Дідъ одначе ступивъ сміливо, і, скоріше ніжъ би инший встигъ добути рі-

жокъ, щобъ понюхати табаки, бувъ уже по тімъ боці. Теперъ тільки роздививсь вінъ, що коло вогню сиділи люде, — та такі мацапури, що другимъ часомъ дорого-бъ давъ, аби-бъ уклизнути відъ такої знакомости. Але теперъ нічого робить, треба спізнатись! Огъ дідъ і виваживъ їмъ поклонъ, мало не въ поясъ: „Помагайбігъ вамъ, добрії люде!“ — Хочъ би тобі одно кивнуло головою: сидять та мовчать, та щось сиплють у вогонь. Бачивши одно місце порожнімъ, дідъ безъ довгихъ заходівъ, сівъ і собі. Довго сиділи мовчки. Дідові уже й надокучило; давай шарити въ кишені, винявъ люльку, подивився кругомъ, — ні одно не дивиться на ёго. „Уже, панове добродійство, будьте ласкаві: якъ-би такъ, щобъ, на прикладъ сказати, тее...“ (дідъ живъ на світі не мало, знавъ уже, якъ підпускать баляси, а при okazji, може, і передъ царемъ не вчинивъ би собі сорому) щобъ, наприкладъ сказати, і себе не забуть, та й вамъ збитку не зробити. Люлька у мене є, та того, чимъ би запалить її, немаєся.“ І на сїю річъ хочъ би слово; тільки одна мацапура сунула гарячу головешку прямісінько дідові въ лобъ, такъ що, колибъ бувъ трохи не одхилився, то, моглобъ статися, що попрощався-бъ на віки зъ однимъ окомъ. Бачивши далі, що часъ даремне плине, одважився, — чи буде слухати нечисте кодіо, чи ні, — розказати про діло. Мацапури і вуха понаставляли, і лапи попростягали. Дідъ догадався, забравъ у жменю всі гроші, що були у ёго, тай кинувъ, мовъ собакамъ, туди, проміжъ їхъ. Якъ тільки кипувъ вінъ гроші, все

передь нимъ перемішалось, земля задріжала і, — якъ уже, вінъ і самъ не мігъ того розказати, — опинився мало не въ самому пеклі. Батьку мій рідний! охнувъ дідь, роздивившись добре. Що за страшидла! мацапура на мацапурі, якъ то говориться! Відємъ така пропасні, якъ лучається иноді на Різдво випаде снігу: та убрані, та розмалёвані, мовъ панночки на ярмарку. І всі, скільки їхъ тамъ було, якъ пьяні, оддирали якогось чортівського гопака. Кúряву збили, Боже спаси, яку! Дріжаки пройняли бь хрещеного чоловіка, якъ би тільки побачивъ, якъ високо скаче бісовське кодіо. Дідові-жъ, не вважаючи на всю страхотняву, зробилось страшенно смішно, коли побачивъ, якъ чорти, крутячи хвостами, зь собачими мордами, на німецькихъ ніжкахъ, звивались коло відємъ, мовъ хлопці коло дівчатъ, а музики товкли себе въ щоки кулаками, мовъ у бубни, та свистали носами, якъ у сопілки. Тільки жъ побачили діда — такъ і потурили до ёго ордою. Свинячі, собачі, козині, дрохвинні, копячі морди, всі попростягались, та отъ такъ і лізуть цілуватися. Дідь тільки плюнувъ, якъ тая погань ёго напала. Далі схопили ёго, тай посадили за стіль, завдовшки, може, зь дорогу відъ Конотопу до Батурина. „Ну, се ще не зовсімъ погано“, подумавъ дідь, побачивши на столі свинину, ковбаси, кришену цибулю зь капустою і багацько різнихъ ласощівъ: „мабуть, диявольска шуваль не держить посту.“ Дідь таки, — не заважає вамъ тее знати, — не грéбавъ підь случай перехопити сёго того на зуби: івъ небожчикъ добре; а

черезъ те, не пускаючись у розмову, присунувъ до себе миску зъ накрайнимъ саломъ, та окість, взявъ відельце, трохи чимъ менше відъ тихъ вилъ, котрими господарь бере сіно, захопивъ тимъ відельцемъ найбільший шматокъ, підставивъ скоринку хліба, ажъ, зиркъ, досталося у чужий ротъ! Ось-ось надъ самимъ вухомъ, — чутно навіть на весь стілъ, якъ чіясъ морда жує та плямкає. Дідъ нічого; схопивъ другий шматокъ і ось, здається, вже й по губахъ мазнувъ, тільки зновъ не въ свою пельку пішло. Въ третій разъ — зновъ у чужу. Розсердився дідъ, забувъ і страхъ, і въ чііхъ вінъ лапахъ сидить, гримнувъ на відёмъ: „Що ви, іродяче кодро, задумали глузувати зъ мене, чи що? Коли не оддасте заразъ моєї козацької шапки, то будь я католикъ, коли не переверну вамъ свинячихъ вашихъ рилъ на потилицю!“ Не встигъ вінъ вимовить остатніхъ слівъ, якъ всі мацапури оскалили зуби і зняли такий регітъ, що у діда ажъ у душі похолонуло. „Добре“, проверещала одна відьма, котру дідъ мавъ за найстаршу надъ усіма, черезъ те, що личина у неї була краща всіхъ: „Шапку ми тобі дамо, тільки хіба тоді, якъ віграєшъ гричі въ дурня!“

Що зъ ними зробишъ? Козакові сісти зъ бабами въ дурня грати! Дідъ одмовлявся, одмовлявся, далі сівъ. Принесли карти, — такі засмальцєвані, якими тільки въ насъ попівни ворожать на женихівъ. „Слухай же!“ за-скавучала відьма вдруге: „коли хочъ одинъ разъ віграєшъ, — твої шапка; коли жъ всі три рази зостанешся

дурнемъ, то, не прогнівайся, не тільки шапки, а може, й світа більше не побачишъ.“

— „Та здавай уже, здавай, чортова довбне! що буде, те й буде!“ Вже-жъ і карти здано. Взявъ дідъ свої карти въ руки, — дивіться не хочеться, така пóгань: хочъ би тобі на сміхъ одинъ козирь. Изъ мастей десятка сама старша, нари навіть ні одної нема; а відьма все суне пятерики. Прийшлось остатись дурнемъ! Не вспівъ же остатись дідъ дурнемъ, якъ зъ усіхъ боківъ заржали, забрехали, захрокали всякі морди: „дурень! дурень! дурень!“ — „А, щобъ ти перелопалось, диявольске кодро!“ — скрикнувъ дідъ заткнувши собі пальцями вуха. „Ну“, думає, „відьма підкинула, теперъ я буду самъ здавать.“ Здавъ карти, засвітивъ козира; подивився на карти: масть хочъ куди і козирь є. Перше діло йшло якъ не треба краще; тільки-жъ відьма суне — пятерикъ зъ королями! У діда на рукахъ самі козирі! Не думавши, не гадавши довго, смальнувъ королівъ козирями!

— „Еге-ге! се вже не по козацьки! А чимъ ти бьєшъ, земляче?“

— „Якъ — чимъ? Козирями!“

— „Еге-жъ, — може, по вашому се й кóзирі, тільки по нашому ні!“

Зиркъ, — справді проста масть. Що за дідко!

Прийшлось у-друге бути дурнемъ, і диявольске кодро почало зновъ драти пельку: „дурень! дурень!“ такъ що ажъ стіль ходоромъ ходивъ і карти стрибали по

столу. Дідъ розпалився, здавъ у-остатнє. Зновъ іде добрє. Далі відьма зновъ п'ятерика; дідъ побивъ ёго і набравъ зъ колоди повну руку козирівъ.

— „Козирь!“ крикнувъ вінъ, ударивши по столу картою такъ, що вона зжолобилась навіть. Відьма, не говорячи ні слова, побила восьмакою простої масти.

„А чимъ се ти, стара чортяко, б'єшъ?“ Відьма підняла карту: підъ картою була проста шостака. „Ачъ, дьявольска манá!“ мовивъ дідъ і зъ досади вдаривъ по столу кулаками що-сили. На щастє у відьми була погана масть; а у діда, якъ на той часъ, трапились п'ари. Почавъ набирати карти зъ колоди, тільки — а ні спосóбу: дрантя таке, що дідъ і руки опустивъ. А вь колоді більше ні одної карти. Походивъ уже такъ, не дивлячись, простою шостакою; відьма прийняла. „Отъ тобі й п'а! се щó? Еге-ге! мабуть, щось воно та не такъ!“ Отъ, дідъ карти нишкомъ підъ стілъ, та й перехрестивъ; зиркь, — ажъ у ёго на рукахъ тузь, король, валєть козирєвий, а вінъ замість шостаки пустивъ кралю. „Ну, дурень же й я бувъ!.. Король козирєвий! Що, — прийняла? А, кошеча мордо, а туза не хочешъ? Ось тобі — тузь! валєть!..“ Грімотъ пішовъ по пеклі; відьму напали кóрчі, і, — звідки не взялась, — шапка бухъ дідові прями́сінько вь очі! „Ні, сєго мало!“ крикнувъ дідъ, підбадєрившись та надівши шапку. „Коли заразъ не стане передо мною мій козацький кінъ, то отъ побий мене гримъ на сєму самому нечистому місці, коли я не перехрещу святимъ хрестомъ васъ всіхъ!“ та вже

бувъ і руку звівъ; коли се зненацька загуркотили передъ нимъ кінські кістки.

— „Отъ тобі твій кінь!“

Заплакавъ бідолаха дідъ, якъ мала дитина, дивлячись на ті кости. Шкода старого товариша!.. „Дайте жъ мені хоть якого-небудь коня, велізи зъ вашого кубла!“ Чортъ ляснувъ малахаємъ, — óгирь, якъ огоць, загравъ підъ дідомъ, і вінъ, якъ птиця, вилетівъ на-верхъ.

Одначе страхъ обнявъ діда дорогою, коли той кінь, не слухаючи ні гукання, ні поведівъ, скакавъ черезъ провалья, та болота. Въ якихъ тільки місцяхъ вінъ не бувъ, — просто ажъ дріжаки проймали, при самій рѣсповіді!

Глянувъ дідъ якось собі підъ ноги — і ще гірше злякався: провалья! круча страшенна! А диявольскій скотині ні гадки: прѣсто черезъ те провальє! Дідъ держатись; коли дѣ тобі! Черезъ пеньки, черезъ купєе полетівъ сторчъ головою въ провальє і такъ гепнувся на дні объ землю, що дідові здалось, мовъ би й духъ вибило.

Принаймі, щѣ тоді зъ нимъ діялось, нічого не памьятавъ і якъ прочумався та трохи обдивився, то вже розвиднилось зовсімъ. Передъ нимъ мріли знакомі міста і вінъ лежавъ на стрісі своєї хати.

Перехрестився дідъ, якъ злізъ до долу. — Що за чортівъ батько! які тільки зъ чоловікомъ чудасії діються! Зиркъ на руки, — всі въ крові; подививсь у бочку, що стояла стромко, зъ водою, — ажъ і видъ тежъ у крові.

Умившись гараздъ, щобъ не перелякать дітей, увіходить дідъ нишкомъ у хату; коли дівиться, — діти оступаються до ёго, точаться назадъ та жахаючись показують ёму пальцями, мовлячи: „Дивіться, дивіться, тату, — мати, мовъ дурна, скáче!“ І справді, сидить стара, заснувши передъ гребенемъ, держить въ рукахъ веретено і сонна підскакує на лавці. Дідъ, взявши її потихеньку за руку, розбудивъ: „Здорова була, жінко! чи ти здорова?“ Вона довго дивилась, вітрищивши б́чі, далі пізнала діда і почала розказувать, що їй снилось, ніби пічъ іздила по хаті і виганяла геть лопатою горшки, цебри, — і ще чортъ зна що таке далі! „Ну,“ каже дідъ, „тобі снілось, а я навспр́авжки бачивъ. Треба буде, якъ я бачу, освятити хату. Тепера-жъ мені ніколи.“ Сказавши се та одпочивши трохи, дідъ добувъ собі коня і вже не стававъ ні въ день, ні въ ночі, ажъ поки не доїхавъ до місця, та не віддавъ грамоти самій цариці. Тамъ дідъ набачивъ усякихъ дивъ, що стало ёму розказувать на довго після того: Про те, якъ вінъ бувъ заглянувъ у одну кімнату, — нема, у другу — нема, въ третю — щé нема, въ четвертій навіть нема, та ажъ у п'ятій уже, зиркъ, — сидить самá, въ золотій короні, въ сівій, новісінькій свитці, въ червонихъ чоботяхъ і золоті галушки їсть; далі, — якъ звеліла насипать ёму повну шапку „синіцями“; якъ... та всёго й згадати не можна! Про ту-жъ мороку свою зъ чортами дідъ і думати забувъ і коли траплялось, що хто небудь згадувавъ про се, то дідъ мовчавъ, мовъ би то

не до ёго приходилось, і великої труднощі стоіло впросити ёго розказати про все, якъ було. І вже мабуть за покуту, що не похопився з́аразъ після того посвятить хати, зъ старою кожнісінького року, якъ разъ въ той самий часъ, диво робилось, та й годі: за щó не візьметься, ноги починають своє, і отъ т́акъ ажъ жижкі трусяться піти навпрісяди.

ЗАЧАРОВАНЕ МІСЦЕ.

БІЛІЦЯ,

*розповідана Дьякомъ * * * ської церкви.*

Ій же Богу, надокучило вже розказувать! Та що ви думаете? справді обридло: роска́зуй, тай роска́зуй, — і одчепитись не можна! Ну, добре, я роскажу, тільки вже, ій Богу, вь остатній разь!

Єге-жь, оть ви балакали про те, що чоловікь може перемогти тую, не туть згадуючи, нечисту силу. Воно, звичайно, такь, — себь-то, коли поміркувати добре, бувають на світі всякі пригоди... одначе, не кажіть сьго: схоче заморочить диявольська сила, то заморочить, ій Богу, заморочить! Оть послухайте. Нась всіхь у батька було четверо; я тоді бувь ще зовсімь дурень, — звісно, було всьго роківь зь одина́дцять; оть неначе заразь памьятаю, що якось полізь рачки, та ставь брехати по собачому, а батько посварились на мене, покивали головою, тай кажуть: „Ой, Хомо, Хомо! тебе вже оть женити пора, а ти дурієшь, якь те молоде лоша!“

Дідь бувь ще тоді живий і, нехай ёму легенько згадається на тімь світі, — на нóги бувь доволі міцний. Було задумає.....е, та що-жь такь розказувать?! Одинь

цілу годину вигрібає жаръ на люльку, другий побігъ чогось за комору. Що-жъ справді! — сказати би хто не вóливъ, а то-жъ самі намоглись. Коли слухать, то слухать!

Батько ще зъ раннєї весни повезли тютюнъ у Кримъ продавати, — не пам'ятаю тільки, дві, чи три хури навантажили; тютюнъ бувъ тоді въ ціні. Зъ собою взяли брата мого, такъ роківъ три йому було, — бачите, щобъ привчивсь зарані чумакувати. Ми й zostались ото: дідь, мати, я, братъ, та ще братъ. Дідь засіявъ баштанъ, саме при шляху, тай жити перебравсь у курінь; взявъ вінъ і насъ до себе, — ганяти горобцівъ та сорокъ на баштані. Для насъ се було, не можна сказати, щобъ пгано: було за ціліснський день стільки наїшся тихъ огірківъ, динь, ріпи, цибулі, гороху, що въ животі, їй Богу, неначе півні кукурікають! — Ну, воно-жъ за те і користь велика: проізжачі товчуться шляхомъ, кож-ному заманеться поласувати кавуномъ чі динею; а зъ близькихъ хуторівъ було напесуть на обмінъ курей, яець, індиківъ... Дóбре було життя!

Отже-жъ, дідові більшъ усєго було втішно те, що чумаківъ, було, проїде що дня возівъ зъ п'ятдесятъ. Народъ, знаєте, бувáлий, почне розказувати, — то тільки слухай; а дідові се все одно, що голодному галушки. Інший разъ було зустрінеться зъ давніми знакомими (діда вже всякъ знавъ); — то вже самі здорові знаєте, що буває, коли зберуться старі: та-ра-ра, та-ра-ра,

отоді, та отоді, такé-то, та такé було.... Ну, і почнуть,
— згадають Богъ зна коли́шнє!

Разъ якóсь, — ну отъ справді, неначе теперъ —
діялось, — сонце вже повернуло на зáхідъ, дідъ ходивъ
по баштану та скидавъ листъ зъ кавунівъ (бачте, пона-
кривані були, щобъ не попеклись на сонці).

Коли я глянувъ, тай кажу братові: „Дивись, Остапе,
— онъ чумаки ідуть!“

„Де чумаки?“ мовивъ дідъ, зводячись; вінъ саме
значівъ велику диню, щобъ часомъ хлопці не ззіли.

Шляхомъ іхало возівъ шість. Попереду йшовъ
пристаруватий чумаць, уже зъ сивими вусами. Не дій-
шовши ступнівъ, якъ би вамъ сказать, може зъ деся-
токъ, вінъ спинивсь, та до діда:

„Здоровъ, Максиме! отъ давъ богъ побачитись!“
Дідъ прижмурився, пізнавъ. „А, здоровъ! здоровъ!
звідки Богъ несе? І Болячка тутъ? Здоровъ, здоровъ,
brate! Що за дідько! та тутъ усі: і Печеріяця! і Ко-
вѣликъ! і Стецькó! Здоровъ!“ „А, га, га!... го, го!“
і почали цілуватись!

Волівъ розпрягли та пустили на пóбась; вози зо-
ставили при дорозі, а сами сіли очертомъ у гуртъ, та
запалили люльки. Але де вже тутъ до люльки! — за
приповістками, та за теревенями, наврядъ чі й по одній
досталось. Після полудня, дідъ почавъ приймати гостей
динями. Отъ, кожний, узявши по дині, обчистивъ її гар-
ненько ножикомъ (народъ, бачте, все такий, що бувъ
у бувальцяхъ, знавъ уже, якъ що їсться у світі, —

хочь би й заразъ за панський стіль здатні сісти); еге, — такъ обчистивши гарненько, проткне коженъ у дині пальцемъ дірочку, вище той кісіль, та далі ріже шматочками і їсть.

„А ви щобъ хлопці?“ озвався до насъ дідъ: „чого роти пороззявляли? Танцюйте, бісові діти! Остапе, де твоя сопілка? Ну, лишъ, козака! Хомо, берися въ боки! Ну, оттакъ! гопъ-чуки, гопъ-чуки!“

Я бувъ тоді хлопець меткий! — Охъ, старість проклята! теперъ уже не вгну такъ: замість викрута-сівъ, ноги тільки спотикаються!....

Довго дивився на насъ дідъ, сидячи зъ чумаками. Коли я бачу, ажъ у ёго ноги щось не встоять на місці, — неначе діда хто сіпає за ноги.

„Дивися, лишъ, Хомо“ мовить до мене Остапъ, коли й старий нашъ не піде въ скоки!“

Щожъ ви думаєте? не встигъ доказать, ажъ нашъ дідуга таки не втерпівъ: закортіло, знаєте, почванитись передъ чумаками. „Ахъ, — ви-жъ, бісові діти!“ промовивъ до насъ; „Хіба-жъ такъ танцюють? Ось якъ танцюють!“ Промовивъ сеє, звівсь, та якъ розставивъ руки, якъ ударить въ закаблуки!....

Ну, нічого сказать, танцювати вінъ танцювавъ такъ, що хоть би й зъ гетьманшею. Ми оступились, а дідъ і почавъ витипати на тому місці, що було порожнє коло грядки зъ огірками. Отъ-же-жъ, тільки що дійшовъ до половини, та саме хотівъ розійтись, викинути якогось мудрого викрутаса, ажъ тутъ — не здіймаються ноги,

та й годі! Що за лиха година! Розігнався зновъ, дійшовъ до середини, — ні, не втне! — ноги неначе росóхи поробились. „Ачъ, диявольске місце! ачъ сатанинська морока! Уплутається-жъ Иродъ, ворогъ роду людського!.. Ну, якъ же-жъ таки прийняти сорому передъ чумаками?! Ушкваривъ зновъ, тай почавъ різати дрібно, дрібно, — мило подивитись; тільки-жъ до середини, — ні, не танцюється, тай годі!... „А, гемоньський сатано! бодай ти задавився гнилою динею! бодай ще бувъ малимъ здохъ, сучий сину! отъ на старість у який соромъ увівъ!

І справді ззаду хтось засміявся.

Озираюсь, — ажъ ні баштана, ні чумаківъ, — нічого; і позадь ёго нема нічого, і попереду — нічого, і збоку, — скрізь чисте поле. „Еге-ге!.. ссс...отъ тобі й маєшь!“ Прижмурился дідъ, придивився, — місце, здається, трохи знакове: збоку — лісь, зза лісу стирчить якась віха і видко тую віху далеко, далеко на видокрузі. Що за лиха година? та се жъ голубьятникъ, що вь попа на горóді. Зъ другого боку тежъ щось мріє; придивився, — ажъ то тікъ волосного писаря. Отъ куди запроторила нечиста сила! Покрутившись кругомъ, натрапивъ дідъ на стежку. Місяця не було видно, — замість ёго блискала тільки біла пляма крізь хмару. „Завтра буде вітряно!“ подумавъ дідъ.

Далі зиркъ, ажъ оддалікъ стежки спалахнула свічка. „Ачъ!...“ Спинився дідъ і руками не зведе, тільки дівиться. Свічка згасла; тільки ще трохи далі зайнялась

друга. „Скарбъ!..“ скрикнувъ дідъ: „готовъ Богъ знає на що закластись, що то скарбъ! — і вже бувъ і на руки поплювавъ, щобъ копати, та оглядівся, що при ёму ні заступа ні лопати. „Овва! шкѳда! ну, та хто-жъ знавъ? А може бути, що треба-бъ тїлько підняти дерень, а вінъ тутъ і лежить, голубонько! Нічого робить, треба положить хочъ знакъ на місці, щобъ часомъ не забутись, дѳ!“ Отъ, притягъ чималу гїлляку, — мабутъ колись вітромъ зломило, — поклавъ її на мѳгилку, де горїла свїчка, та й пішовъ стежкою. Молодий дубовий лісокъ почавъ рїдчати; далі майнувъ і тинь. „Ну, чї я-жъ не казавъ, що се попова левада!“ міркує самъ собі дідъ: „оце-жъ і попівъ тинь! теперъ і версти нема до бантану.“ Пізенько одначе прийшовъ дідъ до дому, та щось і галушокъ не схотїв їсти. Розбудивъ тїлько брата Остапа, спитався, чї давно поїхали чумаки, та й закутався въ кожухъ. Коли-жъ Остапъ почавъ бувъ питатись: „куди се васъ, діду, лиха година носила сѳгодні?“ дідъ одказавъ тїлько: „не питайся, Остапе! не питайся, а то швидко посвїєшъ!“ та й захрїпъ такъ, що ажъ горобцівъ сполохавъ на бантанї. Та де вже-то ёму тамъ спалося! Нігде правди діти, хитра зъ ёго шельма була, дай Боже ёму царство небесне! — завжди вмївъ викрутитись. Інший разъ було такої почне, що тїлько губи кусаєшъ.

Другого дня, тїлько що стало въ полі сутенїти, дідъ одягся въ свитку, підперезався, взявъ підъ паху заступъ і лопату, випивъ кухоль сирївцю, надїв шапку,

утерся полою тай подавсь до попового города. Ось поминувть тинь і дубовий чагарникъ; проміжъ деревами звивається стежка і виходить на поле, — здається, та сама. Вийшовъ і на поле, — місце якъ разъ таке, якъ учора: онъ і голубьятникъ стирчить; — якъ разъ, якъ учора. Тільки жъ току не видно. „Ні, се не те місце“, міркує дідъ, — те, мабуть, далі; треба, мабуть, повернути до току.“ Повёрнувъ назадъ, почавъ іти другою дорогою; теперъ уже тікъ видно, а голубьятникъ зникъ! Зновъ повернувъ до голубьятника, — тікъ счезъ. А тутъ, якъ навмисне, почавъ дощикъ накрапати. Побігъ зновъ на тікъ, — голубьятникъ зникъ, до голубьятника, — току нема!..

„А, бодай ти, проклятий сатано, не діждавъ дітей своїхъ бачити!“ А тутъ дощъ приспоривъ, линувъ якъ зъ відра.

Скинувъ же дідъ нові чоботи, щобъ не пожолобились одъ дощу, та задавъ такого дропака, неначе панський винохóдъ. Улізъ у курінь, мокрий, якъ хлющъ, та все тільки щось мимрить самъ собі; а вже що чортяку шанувавъ такими словами, що я й зроду не чувавъ такихъ! Кажу вамъ, я мабуть би зчервонівся зъ сорому, якъ би се було вь день.

Другого дня вставъ я, дивлюсь, — дідъ уже ходить по баштану, наче-бъ то нічого й не було, та накриває собі лопухами кавуни. За обідомъ старий зновъ розговорився, почавъ лякати меншого брата, що проміняє ёго на кури, замість кавуна; по обіді зробивъ

зъ дерева дві піщавки і погравъ на їхъ; потімъ давъ на забавку диню, зігнуту у три погібелі, мовъ гадюка: вінъ звавъ її турецькою. (Тепера такихъ динь я нігде не бачу; правда, й дідові насіння десь здалека досталось). — Пізненько, вже по вечері, пішовъ дідъ копати грядку на пізні огірки; отже прохóдивъ коло того зачарованого місця, тай промимривъ самъ собі: „прóкляте місце!“ Зійшовъ на середину, де не танцювалось учора, та ще й заступомъ ударивъ зъ пересердя. Коли зиркъ, — навкруги ёго тé саме поле: зъ одного боку стирчить голубятникъ, зъ другого — той самий тікъ. „Ну, гараздъ, що надумався взяти зъ собою заступъ. Онъ-де й стежка й могилка! онде й гілька наволочена! генъ-генъ горить свічка!.. колибъ же тільки не помилитись!“

Побігъ вінъ підтюпцемъ, піднявши заступъ у-гору, неначе хотівъ нимъ пошанувати кабана, що часомъ унадиться въ бантанъ. Біля могилки спинівся. Свічка згасла; на могилі лежавъ камінь, зарослий травою. „Сей камінь треба підняти!“ розміркувавъ дідъ, та й почавъ підкопувати ёго зъ усіхъ боківъ. „Та й великий-же, гаспедський камінь!“ Отъ-же-жъ, упёршись міцно ногами въ землю, дідъ таки зіпхнувъ ёго зъ могили, тільки загуло долиною. „Туди й дорога! Теперъ швидче піде діло!“

Тутъ дідъ ставъ, добувъ табатирку, насипавъ на кулакъ табаки, та тільки що хотівъ нюхнути, ажъ се въ ёго надъ головою — „ачхи!“ — чхнуло такъ, що

дерева захитались, а дідові навіть увесь видь заплювало. „Хочь би на́-бікъ одвернувся, коли вже хочешъ чхати!“ промовивъ дідъ, протираючи очі. Обдивився, — нема нікого. „Отъ-же мабуть не любить чортяка табаки!“ міркує дідъ, ховаючи табаку за пазуху, та беручись за заступъ. „Дурень-же вінъ, а такоі табаки, ні батькові ні дідові ёго не доводилось нюхати!“ Почавъ копати, земля мняка, — заступъ такъ і йде въ землю; ажъ далі, — щось брязнуло. Одкинувъ землю, бачить — казанъ.

— „А, голубе, осьдечка ти!“ скрикнувъ дідъ, підважуючи казанъ заступомъ.

— „А, голубе, осьдечка ти!“ — запищавъ зненацька якийсь птичий дзёбъ, клюнувши казанъ.

Оступився дідъ і заступъ упустивъ.

Ажъ се й зверху, зъ дуба, мékнула бараняча голова: „А, голубе, осьдечка ти!“

— „А, голубе, осьдечка ти!“ ревнувъ ще й медвідь, виткнувши морду зза дерева. Діда дріжакі проїняли.

— „Та тутъ страшно й слово сказать!“ промовивъ дідъ самъ собі.

— „Тутъ страшно й слово сказать!“ піснувъ зновъ птичий дзёбъ.

— „Тутъ страшно й слово сказать!“ мékнула бараняча голова.

— „Слово сказать!“ ревнўвъ медвідь.

— „Оце!“ мовивъ дідъ та й самъ злякався.

— „Оце!“ писнувъ дзёбъ.

— „Оце!“ мѣкнувъ баранъ.

— „Це!“ ревнувъ медвѣдь.

Жахаючись, озирнувся дідъ навкруги себе... Боже мій, яка нічъ, — хочъ въ око стрель! ні зірокъ, ні місяця. Кругомъ провальє! підъ ногами бездонне провальє, надъ головою нависла гора, і отъ-отъ-отъ, здається, такъ і повáлється на ёго! Ажъ ось здається дідові, що зза гори моргає якась морда... у-у! нісь — наче той ковальский міхъ; ніздрі — въ кожную відроводи влізе; губи, — їй-же Богу, мовъ дві колоди! Червоні очі викотились до-гори... Та ще й язика висолопило, та й дражниться! „А, дідько бъ тобі утісся!“ промовивъ дідъ, кинувши казанокъ: „задавися ти своїмъ скарбомъ! що за паскудна морда!“ — та вже бувъ посунувъ звідти, але побачивши, що все тákъ, якъ і перше, вінъ спинівся. „Се тільки лякає нечиста сила!“ Взявся зновъ до казанка, — ні, тяжкий. Що робить? Не покинути-жъ тутъ! отъ зібравшись зъ усією силою, вхопився вінъ за ёго руками: „Ну, вразъ, вразъ! ще трохи, ще, ще!“ витягъ.

„О! тепѣречка понюхати табаки!“

Добувъ табатирку. Отжежъ, перше, ніжъ понюхати, подивився добре навкруги, чи нема часомъ кого. Здається, що нема; коли се, здається ёму, що пенѣкъ надимається й сапає, ростуть ёму вуха, червоні очі наливаються, ніздрі роздимаються, нісь зморщився, і отъ такъ і збирається чхнути. „Ні, не буду нюхати табаки!“

подумавъ дідь, сховавши табатирку: „зновъ заплює сатана очі!“ схопивъ скорішъ казанокъ, тай дременувъ, чимъ дужь; тільки чує, що ззаду хтось такъ і чухрає хворостиною по ногахъ... „Ой, ой, ой!“ репетувавъ дідь, біжучи зъ усієї сили, та тільки якъ добігъ до попового города, тоді звівъ трохи духъ.

„Куди се дідь зайшовъ?“ думали ми, дожидаючи вже годинъ зо три. Вже давно й мати прийшла зъ хутора, зъ галушками. Нема, тай нема діда! Повечеряли самі вже По вечері вимила мати горщикъ, та й шукає місця, дебъ вилити помні, бо навкруги всюди були грядкі; коли дівиться, лізе простісінько до неї на зустріч кұхва. Въ небі таки темпенько було. Мабуть, хто небудь зъ хлопцівъ, пустуючи, сховався тай підштовхує тую кұхву ззаду. „Отъ якъ разъ, сюди й вилити помні!“ мовила, тай вилила гарячі помні.

„Ой!“ крикнуло щось грубо. Зиркъ, — дідь! Ну хто-жъ знавъ, що то вінъ?! Йй Богу думали, що діжка лізе! Признатись по правді, хочъ воно трохи й гріхъ, а, справді, смішно здалось, якъ сива голова дідова була въ помняхъ та обвішана шкурками зъ кавунівъ та динь. „Ачъ, бісова баба!“ мовивъ, обтираючи голову полою: — якъ обшпарила! Наче свиню передъ Різвомъ! Ну, хлопці, буде вамъ теперъ на бублики! будете, сучі сини, въ золотихъ жупанахъ ходитъ! Дивіться-лишь, дивіться, щó я вамъ принісь!“ — промовивъ дідь одкривши очі. Щожъ би ви думали таке тамъ було? — подумайте гараздъ, — га? Золото? Отъ тó-то-жъ, що не золото:

сміття, паскудство... соромъ казати, що таке! — Плюнувъ дідъ, шпурнувъ казанокъ, ще й руки після того помивъ.

Зъ того часу залявъ дідъ і насъ діймати коли небудь віри чортаці: „І не думайте!“ часто казавъ вінъ намъ: „все, що-бъ не сказавъ ворсгъ Господа Христа, все збрéше сучий синъ!“ І було тільки почує старий, що въ иншому місці не пéвно: „А, ну, хлопці, нумо хрестити!“ крикне вінъ на насъ: „такъ ёго! такъ ёго! добре! гараздъ!“ і почне хрестити. А те прокляте місце, де не танцювалось, загородивъ тиномъ, наказавъ кидати туди все, що єсть непотрібного, — весь бурьянъ та сміття, що згрібавъ зъ баштану.

То óсь якъ часомъ морочить нечиста сила чоловіка! Я добре знаю ту землю: пóтімъ наймали її въ батька сусідні козаки підъ баштанъ. Земля славна, урожай бувъ завжди чудесний: тільки на тому зачарованому місці нікóли не було нічого путнёго. Засіють якъ слідъ, — а зійде таке, що й розібратъ не можна: гарбузь — не гарбузь, кавунъ — не кавунъ, огірокъ — не огірокъ... чортъ зна що таке.

2003

94951

В 705

ВЕЧЕРНІЦІ

(ОПОВІДАННЯ М. ГОГОЛЯ)

ПЕРЕКЛАДЪ

МИХАЙЛА ОБАЧНОГО Й ЛЕСІ УКРАЇНКИ,

ПІДЪ РЕДАКЦІЄЮ

ОЛЕНИ ПЧІЛКИ.

ЗАХОДОМЪ М. ТКАЧЕНКА.

Коштує 15 копійекъ або 17 кр.

ЛЬВІВЪ, 1885.

Зъ друкарні Товариства имени Шевченка,
підъ зарядомъ К. Беднарського.